

odpadla ali se vsaj sublimirala. Po Martinovem mnenju so se stvari spremenile tako temeljito, da od pojma jezika prehajamo k pojmu stila, medtem ko se filmska predstava spreminja v kontemplacijo. Ne gre več za režijo resničnosti, ampak za soočenje z resničnostjo. Avantgardna prizadevanja je strnil v dva glavna fenomena: *Antonionijeva smer* in tako imenovani *film-resnica*.

Kljub temu, da se Martin zaveda tveganosti svojih sklepov, je prepričan, da gre pri omenjenih pojavih za pomemben mejnik v razvoju sedme umetnosti, in celo trdi, »da smo končno (in šele zdaj) dosegli trenutek, ko se film, osvobojen vseh kompleksov nasproti drugim umetnostim, uveljavlja z zmagovito in popolno umetniško samostojnostjo«.

Za slovenskega bravca, ljubitelja filma in strokovnjaka Martinov *Filmski jezik* ni zgolj pridobitev pomembne in prepotrebne filmske literature, bržkone bo imela ta knjiga tudi širši pomen. Mislim, da nam postavlja vprašanje, ali ne bo Martinov jezik postal osnova slovenske filmske terminologije. Za prevajavko Đurđico Flerè je bilo prevajanje takega konciznega teksta zahtevno in odgovorno delo, ker se je često znašla v vlogi ustvarjavca povsem novih izrazov. Zato morda ta ali ona beseda zveni nekoliko nejasno, najbrž zlasti tam, kjer je šlo zgolj za prenašanje golih besednih izrazov, ki za nas še nimajo pojmovnega značaja. Težave pri tovrstnem delu so tem hujše, ker tudi drugod po svetu filmska terminologija ni enotna in je različna v okviru posameznih sistemov ali celo posameznih avtorjev. Večino dela je prevajavka opravila avtoritativno, jasno pa je, da bodo posamezni izrazi morali prestati ognjeni krst in si šele priboriti svojo bit.

Tudi založba se je zavedala težavnosti in problematičnosti tega prevoda in je zato oskrbela terminološko opombo. Imam vtis, da je glede na pomembnost izdaje in glede na zapletenost filmskega izrazja ta opomba mnogo preskromna, saj se je avtor France Kosmač omejil samo na nekaj splošno znanih pojmov, vse ostalo pa je prepustil manj razgledanemu bravcu.

Andrej Tušek

POLEMIKA

COTSETI IN KOSEZI. V članku »Še o kosezih« sem v novembrski številki *Sodobnosti* skušal opozoriti — v zvezi z dvema važnima publikacijama, ki sta se nedavno dotaknili problema kosezov¹ — na tako imenovane cotsetlas, sloj v staroangleški fevdalni družbi, ki tako po svojem imenu kot tudi vsebinsko močno spominjajo na naše koseze. V tem članku sem se striktno omejil na angleški material, ki doslej v zvezi s kosezi še ni bil nikdar objavljen, ne da bi se pri tem spuščal v podrobnejšo primerjavo. V decembrski številki *Sodobnosti* je nato dr. Bogo Grafenauer objavil razpravo, v kateri navaja razloge, zakaj ne bi bila možna kakršnakoli primerjava med stanom cotsetlov in kosezi.² Ne bi se rad na

¹ France Bezljaj: *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Poskusni zvezek, Ljubljana 1963 (SAZU); Bogo Grafenauer: *Deset let proučevanja koroških vojvod, kosezov in države karantanskih Slovencev, Zgodovinski časopis XVI* (1963), 176—209.

tem mestu zapletel v dolgotrajno polemiko, želel pa bi, predno s svoje strani zaključim to razpravljanje, malo podrobneje osvetliti nekatere točke, ki so se v polemiki izkazale kot sporne.

Zdi se, da etimologija besede kosez vendarle more pokazati na isto poreklo, kot ga ima staroangleška paralela. Staroangleške besede, ki se javljajo brez kakršnekoli vsebinske razlike, so cotman, cotsetl in cotset. Za nas je najvažnejša oblika cotset, ki izvira iz besede cot, tj. koča, in sāēta, prebivalec. Po totalni asimilaciji grupe »ts« dobimo obliko Kossat, ki je izpričana v spodnji nemščini.³ Če tej dodamo še drugi konzonantni premik pa oblike Kossass oziroma Kossess.

O številnih nemških variantah te besede se lahko prepričamo v Grimmovem slovarju. Pri tem pa nastaja vprašanje, ali je res mogoče, da pri vsem obširnem raziskovanju izvora besede kosez ni doslej nihče upošteval v tej zvezi Du Cangea in Grimma. Res je, da Grimm ne pozna oblike Kossass ali Kossess, navaja pa vrsto drugih oblik, ki potrjujejo možnosti razvoja, ki smo ga tu nakazali. Pri tem ugotavlja Grimm, da ta »pojem močno variira (v pomenu), tj. da ima star in bogat razvoj«, in ga označuje kot »svobodnjaka in ne podložnika ali tlačana«, kot »posestnika, ... malega kmeta«.^{3a} Končno ugotavlja Grimm, da je ta pojem široko razširjen po Evropi, in navaja poleg Anglije in Nemčije še Finsko, Švedsko in Škotsko.

Značilno v zvezi s to etimologijo je dejstvo, da se na Koroškem v krajevnih imenih javlja nemška beseda Edling ne samo takrat, kadar imamo v slovenščini izraz kosez in njegove variante, temveč tudi, kadar imamo v slovenščini kakšno drugo izpeljanko iz besede »koča« ali »kajža«: kot primer nam služijo kraji Kajžice pri Biljčovsu v Rožu, Kajžice pri Sv. Štefanu v Ziljski dolini, in okoli leta 1500 morda tudi kraj Kötchach v zgornji Ziljski dolini.⁴

Dr. Grafenauer se v svoji razpravi v glavnem omeji na socialno oziroma gospodarsko plat paralele. Pri tem ugotovi znatne razlike med cotsetli in našimi kosezi, ki jih pač lahko v neki meri pričakujemo, saj niso eni direktno izvedeni iz drugih in je med obojimi znatna geografska razdalja. Tej razliki se tem manj čudimo, saj so pri samih slovenskih kosezih obstajale znatne razlike po pokrajinah, in sicer, kot ugotavlja dr. Grafenauer v svoji obširni knjigi, že v zelo zgodnji dobi.⁵

² Janez Stanonik: Še o kosezih, *Sodobnost* XI (1963), 1038—1041; Bogo Grafenauer: *Cotsetlas = kosezi?* *Sodobnost* XI (1963), 1147—1150.

³ Friedrich Kluge: *Etymologische Wörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin 1957¹⁷ (Valter de Gruyter Comp.), sub Kossat.

^{3a} Jacob Wilhelm Grimm: *Deutsches Wörterbuch*, Band V, Leipzig 1873, col. 1898 (sub Kothsasz) in col. 1888 (sub Köter). Med drugimi navaja oblike Kossate in Kassate in skrajšane oblike Kotse in Kotze. Pri slednji obliki se mi nehote vriva ime kneza Koclja: ali je mogoče tudi njegovo ime v neki vsebinski povezavi s kosezi? Domnevo, da naj bi ime Kocelj pomenilo kocasto osebo ali morda osebo s skodranimi lasmi, je v zvezi z imenom kneza Koclja vendarle težko sprejeti. Prim.: Franc Grivec: *Slovenski knez Kocelj*, Ljubljana 1938, str. 226.

⁴ Bogo Grafenauer: *Ustoličevanje koroških vojsod in država karantanskih Slovencev*, Ljubljana 1952, str. 323, 329, 330.

⁵ Bogo Grafenauer: *Ustoličevanje koroških vojsod in država karantanskih Slovencev*, Ljubljana 1952, str. 378, t. l.

Nedvomno ima dr. Grafenauer prav, ko trdi, da so bili staroangleški cotseti reven sloj poljedelskega prebivalstva. To se more razbrati tudi iz primerjave med cotseti in gebūri, ki sem jo nakazal v svojem prejšnjem članku. Ne morem pa se strinjati z dr. Grafenauerjem, da so cotseti, kot to že ime pove, pač kočarji. Dandanes si pod besedo kočar težko predstavljamo kaj drugega kot vaškega reveža, medtem ko se cotseti s tem pomenom besede vendarle v bistvu ne krijejo. F. M. Stenton, avtor, ki ga citira dr. Bogo Grafenauer, to izrecno poudarja: *It is natural to translate cotsetla by, cottager', but the translation does less than justice to the economic position of the class.*⁶ Prav tako bi bilo seveda nepravilno zavoljo predlagane etimologije prevajati besedo kosez kot kočar.

Staroangleški viri so zanimivi prav zaradi tega, ker kažejo, da so vendarle neke sociološke paralele med kosezi in cotsetlas. Oboji so izrecno svobodniki; tako eni kot drugi imajo važne vojaške funkcije. Tako cotsetlas kot kosezi se često javljajo na nanovo kultiviranih področjih. Seveda je možno zopet v detaljih ugotavljati razlike pri vsaki izmed navedenih točk, toda v osnovi sami so te paralele neizpodbitne.

Tako kosezi kot cotsetlas se javljajo v približno isti dobi. Dr. Grafenauer je pravilno opozoril, da je listina iz leta 956 morda kasnejšega datuma, kot to tudi trde novejši raziskovalci. Ta ugotovitev pa sama situacije bistveno ne izpremeni, saj izvirajo *Rectitudines singularum personarum* iz začetka XI. stoletja in iz tega dokumenta je jasno razvidno, da je bil pojem cotsetov v takratni dobi razširjen po znatnem — če ne vsem — delu Anglije in da je bil takrat že ustaljen: za to pa je potrebna dovolj dolga doba.

Glede kasnejšega razvoja cotsetov in kosezov pa vidim prej sličnosti kot pa razlike. Iz knjige dr. Grafenauerja se jasno razbere, kako je proti koncu srednjega veka sloj kosezov vedno bolj padal med podložnike, prav tako kot se je to dogajalo tudi s cotsetlas v Angliji. Če pa so posamezni kosezi postali meščani, se je po vsej verjetnosti isto v posameznih primerih dogodilo tudi v Angliji s cotsetlas, čeprav morda ti novi meščani v Angliji niso imeli tako zvenečega imena, kot so ga imeli celovški Edlingerji.

Dr. Grafenauer v svoji obširni knjigi omenja številne paralele k sloju kosezov v ostali Evropi: strelce na Štajerskem, arimane v Furlaniji, libertine na Bavarskem. Paralele med angleškimi cotsetlas in temi sloji so še tesnejše. Namesto da bi skušali izvajati en sloj iz drugega, se mi zdi bolje, da jih vse vzamemo kompleksno kot tipičen proizvod takratne fevdalne družbe. Pri tem pa je seveda res, da so kosezi pri nas razvili posebne oblike, ki se zlasti izražajo v lastnem sodstvu in v tem, da nastopajo kot zastopniki slovenskega prebivalstva na Koroškem pri ustoličevanju koroškega vojvode.

Za konec bi lahko ugotovili, da morda vendar ne gre samo za igro grafičnih substitucij, ko ugotavljamo, da imamo pri nas koseze in v Angliji v istem času »cozeze«.

Janez Stanonik

⁶ F. M. Stenton: *Anglo-Saxon England* (The Oxford History of England), Oxford 1953, str. 466.